

משרד התמ"ת
מחקר וכלכלה

עבודת בני נוער בגיל 14-18 במהלך חופשת הקיץ

**בחינת אפקטיביות קמפיין בנושא זכויות
ומאפייני התעסוקה של נוער העובד במהלך חופשת
הקיץ**

מיכל אלפסי

רקע

בחודש יוני 2010 נערך מטעם מינהל הסדרה ואכיפה של חוקי עבודה קמפיין פרסומי בנושא זכויות בני נוער במקום העבודה, אשר נפרש על פני כשבועיים, כאשר ברדיו התשדירים שודרו עד לתאריך 1/7 (באילת עד 5/7) וקמפיין באנרים באינטרנט עד ה 8/7.

מטרת הקמפיין היתה להגביר את מודעות בני הנוער בנושא זכויותיהם במקום העבודה, וזאת לקראת חופשת הקיץ של 2010.

הקמפיין כלל תשדירים ברדיו ובאינטרנט - ברשתות חברתיות (פייסבוק), בפורומים המרכזים פעילויות בני נוער למיניהם (כגון תפוז) ובאתרים נוספים – 10 nana, walla, ynet, themarker ועוד.

במסמך זה נעשה ניתוח של ממצאי הסקר שערך מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת, אשר נועד לבחון את שיעור התעסוקה של בני נוער בקיץ, היקף הפרת זכויותיהם במקום העבודה ומידת היכרותם את זכויותיהם, מאפייניהם של בני נוער עובדים וכן לבחון את מידת החשיפה של בני הנוער לקמפיין שתואר לעיל.

הסקר נערך באוגוסט 2010 בקרב מדגם מייצג של כ- 1,200 בני נוער בישראל ושאלון הסקר הכיל מספר פרקים עיקריים:

1. סדרת שאלות אודות הקמפיין (ביניהן, שיעור בני הנוער אשר נחשפו לקמפיין; עד כמה זכרו בני הנוער את הזכויות בהן עסק הקמפיין; האם בני הנוער יודעים מיהו הגוף העומד מאחורי תשדירים אלו; עד כמה הבינו בני הנוער את המסר שניסה הקמפיין להעביר; עד כמה העברת המסר הנ"ל היתה יעילה בעיני בני הנוער).
2. סדרת שאלות בנושא הפרת זכויות במקום העבודה (שכר מינימום, העסקה בשעות לילה ואי תשלום הוצאות נסיעה), ידיעת זכויות ועמדות של בני נוער בנושא זכויות במקום העבודה ומידת אכיפתן.
3. סדרת שאלות בנושא מאפייני התעסוקה של בני נוער עובדים.
4. סדרת שאלות בנושא דמי כיס וצרכנות.

האוכלוסייה, המדגם ושיטת איסוף הנתונים

מסגרת הדגימה של סקר זה היא אוכלוסיית בני הנוער בישראל בגילי 14 - 18. המדגם שנאסף כלל 1,146 מרואיינים בגילים אלו. כ - 92 בני נוער היו אמנם בטווח הגיל הנכון, אולם דיווחו כי סיימו את לימודיהם והם לקראת גיוס ועל כן לא נכללו בעיבודים, כך שבפועל קובץ הנתונים כלל 1054 בני נוער בגיל 14-18 אשר עדיין מצויים במסגרת לימודים.

איסוף הנתונים התבצע באמצעות ראיון טלפוני של המשתתפים בסקר.

קדם לסקר פרי טסט (100 ראיונות) ועדכון שאלון.

איסוף הנתונים נערך במהלך החודשים יולי-אוגוסט 2010.

הנתונים נאספו באמצעות שאלון שחובר במיוחד לצורך סקר זה. חלק מן השאלות חוברו במיוחד עבור הסקר, אחרות נלקחו מסקרים קודמים שערך מינהל מחקר וכלכלה וכן נעשה שימוש בשאלות סטנדרטיות של הלמ"ס לצורך איסוף נתונים סוציו דמוגרפיים.

עיקרי הממצאים

- ✓ 16% מבני הנוער שהשתתפו בסקר דיווחו כי נחשפו לקמפיין נשעך בקיץ 2010, מרביתם (12%) נחשפו דרך האינטרנט ורק מיעוט דרך התשדירים ברדיו (2.9%).
- ✓ שיעורי החשיפה לקמפיין היו גבוהים יותר בקרב בני נוער שעבדו במהלך חופשת הקיץ (25%), מאשר בקרב בני נוער שלא עבדו (13.3%) וגבוהים יותר בקרב בני נוער בגיל 17-18 (17.5%), מאשר בקרב בני הנוער הצעירים יותר בגיל 14-16 (15%).
- ✓ כ – 54% מבני הנוער שעבדו במהלך חופשת הקיץ ושנחשפו לקמפיין, סברו בעקבות החשיפה כי שכר העבודה ששולם להם היה נמוך משכר המינימום. עוד 38.5% סברו כי לא שולמו להם החזרי נסיעות.
- ✓ כ – 40% מבני הנוער שהשתתפו בסקר הביעו הסכמה רבה מאוד עם ההיגד לפיו העונשים שמקבלים מעסיקים שמפרים את הזכויות של בני הנוער בעבודה אינם מרתיעים. עוד כ – 31% הביעו הסכמה רבה מאוד עם היגד אחר לפיו בישראל לא קיימת אכיפה מספקת של הזכויות של בני נוער בעבודה וכ – 65% הביעו הסכמה רבה עם היגד נוסף לפיו למרות שבני נוער יודעים את הזכויות שלהם בעבודה, הם מתעלמים מהפרות וממשיכים לעבוד משום שלא רוצים לאבד את עבודתם.
- ✓ כ – 24% מבני הנוער שהשתתפו בסקר דיווחו כי עבדו במהלך חופשת הקיץ של שנת 2010, כאשר כ – 40% מהם דיווחו כי מדובר באותה עבודה שבה הם עובדים במהלך שנת הלימודים.
- ✓ שיעור העובדים היה גבוה יותר בקרב בני נוער בגיל 17-18 (32.6%) מאשר בקרב בני הנוער הצעירים יותר בגיל 14-16 (17%).
- ✓ גילם הממוצע של בני הנוער העובדים הינו 16.3 שנים, בהשוואה ל – 15.7 שנים בקרב בני הנוער שאינם עובדים.
- ✓ ישנו שיעור גבוה יותר של בני נוער לא עובדים שהגדירו עצמם דתיים ודתיים מאוד (31%), מאשר בקרב בני נוער שעובדים (20.8%).
- ✓ שיעור היהודים בקרב בני הנוער העובדים הינו גבוה יותר מאשר בקרב בני הנוער שאינם עובדים (93.7% ו – 86.7% בהתאמה).
- ✓ מרבית בני הנוער העובדים במהלך חופשת הקיץ עובדים בתחום המכירות והשירותים (43.2%), עובדי פקידות (17.4%), עובדים בלתי מקצועיים (19.9%) ועובדים מקצועיים (12.3%).
- ✓ ענפי הכלכלה העיקריים בהם מועסקים בני נוער הם שירותי אירוח ואוכל (35.1%), מסחר ותעשייה (24.3%) ושירותים קהילתיים, חברתיים ואישיים (11.7%).
- ✓ בני הנוער עובדים במהלך חופשת הקיץ כ – 4 ימים בשבוע בממוצע, במשך 6.5 שעות בכל יום.
- ✓ בני הנוער הבוגרים יותר (17 – 18) עובדים יותר ימים בשבוע מאשר הצעירים (14 – 16) – 4.26 ימים ו – 4.01 ימים בהתאמה. כמו כן, הבוגרים יותר עובדים 6.9 שעות ביום, בהשוואה ל – 5.9 שעות בקרב הצעירים יותר בגיל 14 – 16.
- ✓ שיעור בני הנוער בגיל 17 – 18 העובדים ביום המנוחה השבועי עומד על 23.3%, בהשוואה ל – 10.2% בקרב בני 14-16.
- ✓ שיעור העובדים הבלתי מקצועיים מקרב בני 14 – 16 עומד על 23.1% והוא גבוה יותר מאשר השיעור בקרב בני נוער בגיל 17 – 18 (17.4%). לעומת זאת, שיעור העובדים בתחום הפקידות הינו גבוה יותר בקרב בני 17 – 18 (21.2%) מאשר בקרב בני 14-16 (12.5%).

- ✓ שיעור בני הנוער בגיל 17-18 העובדים בענף שירותי האירוח ואוכל הינו גבוה יותר מאשר השיעור בקרב בני 14-16 (43.2% ו 24.7% בהתאמה).
- ✓ כ – 12% מבני הנוער העובדים¹ דיווחו כי לא קיבלו שכר עבור "תקופת התלמדות" או "תקופת נסיון" ועוד כ – 55% דיווחו כי אינם מקבלים שכר עבור ימי הכנה או ישיבות עבודה.
- ✓ כ – 56% מבני הנוער דיווחו כי אינם מקבלים החזרי נסיעות ועוד כ – 20% דיווחו כי אינם מקבלים הפסקה במהלך משמרת.
- ✓ מרבית המקרים של הפרת זכויות של בני נוער מופיעים בשכיחות גבוהה יותר בקרב בני נוער בגיל 17-18, מאשר בקרב בני 14-16.

¹ העיבודים לצורכי בחינת הפרת זכויות לא כוללים מי שמועסקים כשמרטפים, מורים פרטיים ושאר מקצועות שבמסגרתם לא חלים יחסי עובד-מעביד

פרק 1: מאפייני המדגם

לוח 1: מאפייני המדגם

<u>גיל</u>	<u>לאום</u>	<u>100%</u>	<u>משלחי יד עיקריים של האם²</u>
14	יהודים	88.3%	עובדות פקידות 30.4%
15	לא יהודים	11.7%	מקצ' חופשיים וטכניים 28.2%
16			מכירות ושירותים 22.8%
17	<u>הגדרה דתית</u>	<u>100%</u>	משלחי יד אקדמיים 10.8%
18	דתי ודתי מאוד	28.7%	<u>משלחי יד עיקריים של האב³</u>
ממוצע גיל 15.9	מסורתי	35.9%	עובדים מקצועיים 38.3%
	חילוני	35.4%	מכירות ושירותים 19.0%
			משלחי יד אקדמיים 13.9%
	<u>ממוצע שנ"ל של האם</u>	12.66	מקצ' חופשיים וטכניים 9.9%
			עובדי פקידות 7.0%
	<u>ממוצע שנ"ל של האב</u>	12.56	
ישראל 97.1%			
מדינה אחרת 2.9%			
מהם: 19%			
עולים חדשים			

כפי שניתן לראות בלוח 1, כרבע מבני הנוער שהשתתפו בסקר הינם בני 17. כ – 22% הינם בני 16 ושיעור דומה (21.5%) בגיל 15. כ – 17% הינם בני 14 והייצוג של בני ה 18 (עולים לכיתה י"ב) הינו הנמוך ביותר ועומד על כ – 15%. בסה"כ, ממוצע הגיל של בני הנוער שהשתתפו בסקר הוא 15.9 שנים.

עוד ניתן לראות כי מרבית בני הנוער שהשתתפו בסקר (97.1%) הינם ילידי הארץ. מבין אלו שלא נולדו בארץ, אלא במקום אחר (בריה"מ לשעבר, אתיופיה, אירופה-אמריקה, אסיה-אפריקה), 19% עלו לארץ עד שנת 1995 ולפיכך נחשבים לעולים חדשים.

עוד ניתן לראות כי כ – 88% מבני הנוער בסקר הינם יהודים והיתר (11%) אינם יהודים, מרביתם (8.7%) ערבים מוסלמים והיתר ערבים נוצרים, נוצרים ודרוזים.

בהתייחס להגדרה הדתית, ניתן לראות מהלוח כי כ – 29% מבני הנוער הגדירו עצמם כדתיים ודתיים מאוד, כ – 36% הגדירו עצמם מסורתיים ויתר ה 35% הגדירו עצמם כחילוניים.

ממוצע שנות הלימוד של האם, על פי הדיווח של בני הנוער, עומד על 12.66 שנים, כאשר כ – 30% מהן הינן בעלות משלח יד פקידותי, כ – 28% בעלות משלח יד מתחום מקצועות היד החופשיים והטכניים, כ – 23% בעלות משלח יד מתחום המכירות והשירותים ורק כ – 11% מהן הינן בעלות משלח יד אקדמי.

ממוצע שנות הלימוד של האב, על פי הדיווח של בני הנוער, הינו מעט נמוך יותר מאשר של האמהות ועומד על 12.56 שנים, כאשר כ – 38% מהם הינם בעלי משלח יד בלתי מקצועי, 19% בעלי משלח יד מתחום המכירות והשירותים וכ – 14% בעלי משלח יד אקדמי.

² המספרים אינם מסתכמים ל 100% משום שכוללים משלחי יד עיקריים ולא את כל התפלגות משלחי היד.
³ המספרים אינם מסתכמים ל 100% משום שכוללים משלחי יד עיקריים ולא את כל התפלגות משלחי היד.

פרק 2: חשיפה לקמפיין

לוח 2 : חשיפה לקמפיין (אחוזים מסה"כ ומספרים מוחלטים)

מספרים מוחלטים	אחוזים	
N = 1051	100%	סה"כ ⁴
168	16.0	נחשף באופן ישיר
30	2.9	מהם : שמעו ברדיו
126	12.0	ראו באינטרנט
12	1.1	שמעו ברדיו וראו באינטרנט
22	2.1	נחשף באופן עקיף ⁵
861	81.9	לא נחשף

כפי שניתן לראות מלוח 2, כ - 16% מבני הנוער דיווחו כי נחשפו באופן ישיר לקמפיין. כלומר, שמעו את הפרסומות ברדיו או נחשפו לבאנרים באתרי האינטרנט השונים. עוד 2% דיווחו כי נחשפו לקמפיין באופן עקיף. כלומר, הם לא שמעו או ראו את התשדירים, אך שמעו על כך מבני משפחה ו/או חברים. כ - 82% מבני הנוער שהשתתפו בסקר דיווחו כי כלל לא נחשפו לקמפיין.

בהתייחס לבני הנוער שנחשפו לקמפיין, ניתן לראות כי עיקר החשיפה מקורה בבאנרים ששודרו באתרי האינטרנט (12%) ורק מיעוט דרך התשדירים ברדיו (2.9%).

לוח 3 : חשיפה לקמפיין לפי מצב תעסוקתי וגיל (אחוזים מסה"כ)

גיל		מצב תעסוקתי		
17-18	14-16	לא עובד כיום	עובד כיום	
100%	100%	100%	100%	
17.5	15.0	13.3	25.0	נחשף באופן ישיר
2.4	1.9	1.7	3.3	נחשף באופן עקיף
80.0	83.1	85.0	71.7	לא נחשף

כפי שניתן לראות מלוח 3, שיעור החשיפה לתשדירים (הן חשיפה ישירה והן חשיפה עקיפה) הינו גבוה יותר בקרב בני נוער עובדים מאשר בקרב בני נוער שאינם עובדים – שיעור החשיפה הישירה בקרב בני נוער עובדים עומד על 25% בהשוואה ל - 13.3% בקרב בני נוער שאינם עובדים ושיעור החשיפה העקיפה עומד על 3.3% בקרב בני נוער עובדים בהשוואה ל - 1.7% בקרב בני נוער שאינם עובדים.

בהתייחס לגיל, ניתן לראות כי שיעור החשיפה לתשדירים (הן הישירה והן העקיפה) הינו גבוה יותר בקרב בני הנוער הבוגרים יותר בגיל 17 - 18 מאשר בקרב בני הנוער הצעירים יותר שבגיל 14 - 16.

⁴ כולל 3 חסרים

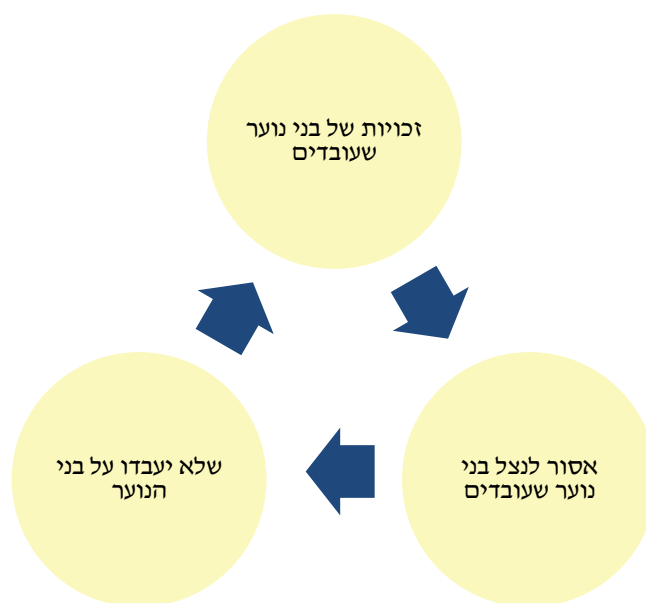
⁵ לא שמעו או ראו את התשדירים, אך שמעו על כך מחברים ובני משפחה

לוח 4: היכרות עם הגוף שעומד מאחורי הקמפיין (אחוזים מסה"כ)

סה"כ ⁶	נחשפו לקמפיין N = 168
100%	
משרד התעשייה, המחסר והתעסוקה	53.3
משרד הרווחה	8.6
הסתדרות העובדים	6.7
ארגון הנוער העובד והלומד	21.9
אחר	9.5

כפי שניתן לראות מלוח 4, מרבית בני הנוער (53.3%) ידעו לציין כי הגוף שעומד מאחורי התשדירים שאליהם נחשפו הינו משרד התעשייה, המסחר והתעסוקה. כ – 22% סברו בטעות כי מדובר בארגון הנוער העובד והלומד. כ – 9% סברו מדובר דווקא במשרד הרווחה ועוד כ – 7% סברו שהגוף שעומד מאחורי התשדירים הוא הסתדרות העובדים.

תרשים 1 : המסר שהתשדירים ניסו להעביר בעיני בני הנוער

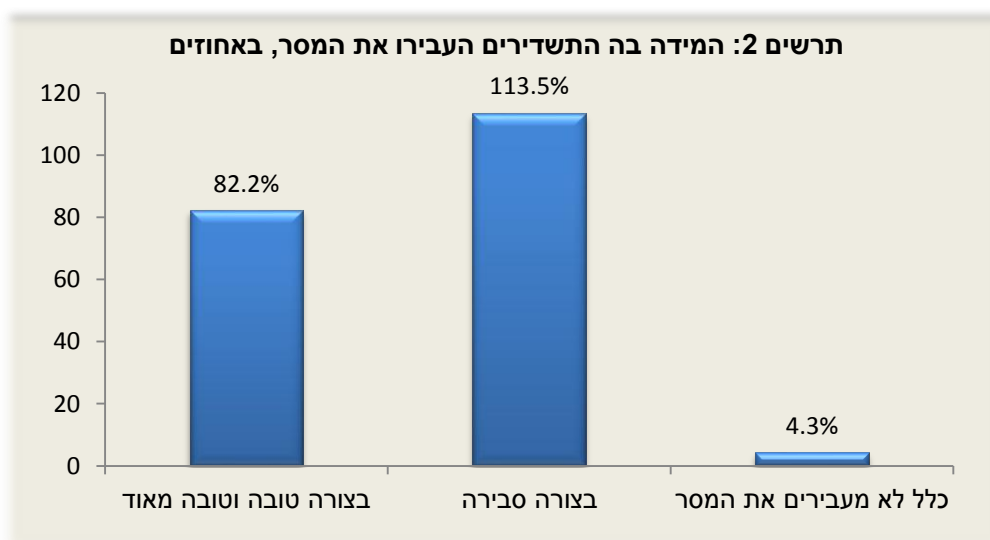

כפי שניתן לראות, בני הנוער הבינו היטב את המסר שהתשדירים ניסו להעביר, שהוא שלבני נוער שעובדים ישנן זכויות במקום העבודה שלהם ושלאסור לנצל בני נוער. רובם המכריע של בני הנוער אמרו בדרך זו או אחרת כי המסר שהיה נסיון להעביר הוא, כי לבני נוער שעובדים יש זכויות כגון שכר מינימום ושעות עבודה, שחשוב שבני הנוער ידעו את הזכויות שלהם, שאסור לבני נוער לתת שינצלו אותם ושלאסור ש"יעבדו עליהם". בכך נראה כי הם אכן הפנימו את המסר.

⁶ כולל מי שענו "לא יודעי" או מי שלא ענו לשאלה זו

גם באופן ספציפי יותר, כאשר נשאלו בני הנוער על אילו זכויות דיברו התשדירים, רובם זכרו נכונה כי התשדירים עסקו בשכר המינימום לבני נוער, שעות העבודה שבהן מותר לבני נוער לעבוד והחזרי נסיעות.

אם כן, ניתן לראות כי בני הנוער הבינו והפנימו את המסר והם אף זכרו היטב את התשדירים. נשאלת השאלה, באיזו מידה התשדירים הללו העבירו לדעת אותם בני הנוער את המסר? כפי שניתן לראות מתרשים 2, רובם המכריע של בני הנוער שנחשפו לקמפיין באופן ישיר סבור כי התשדירים העבירו את המסר בצורה טובה וטובה מאוד (82.2%). 13.5% סבורים כי התשדירים העבירו את המסר בצורה סבירה ורק כ- 4% סבורים כי התשדירים כלל לא העבירו את המסר.

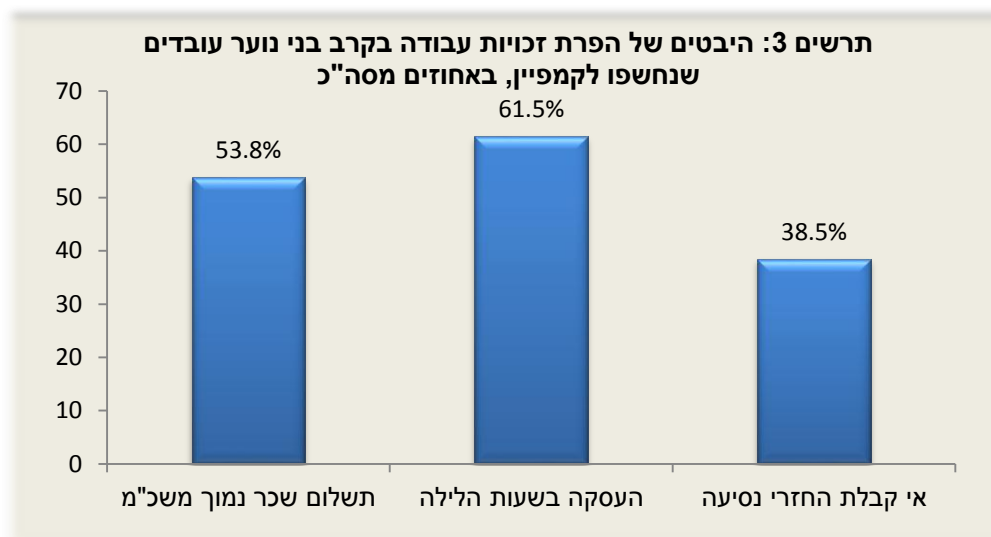

פרק 3: הפרת זכויות, עמדות בני נוער בנושא זכויות במקום העבודה ומידת

אכיפתן וידיעת גובה שכר המינימום

שאלנו את אותם בני הנוער שדיווחו כי נחשפו לקמפיין באופן ישיר (קרי, שמעו את התשדירים ברדיו או ראו אותם באינטרנט) וכי הם **עובדים כיום (בעת חופשת הקיץ)**, האם בעקבות החשיפה שלהם לקמפיין, הם סברו כי אחת או יותר מזכויות העבודה שלהם הופרו. כ – 22% סברו בעקבות חשיפתם לקמפיין כי **אכן חלה לגביהן הפרה של זכויות במקום העבודה**.

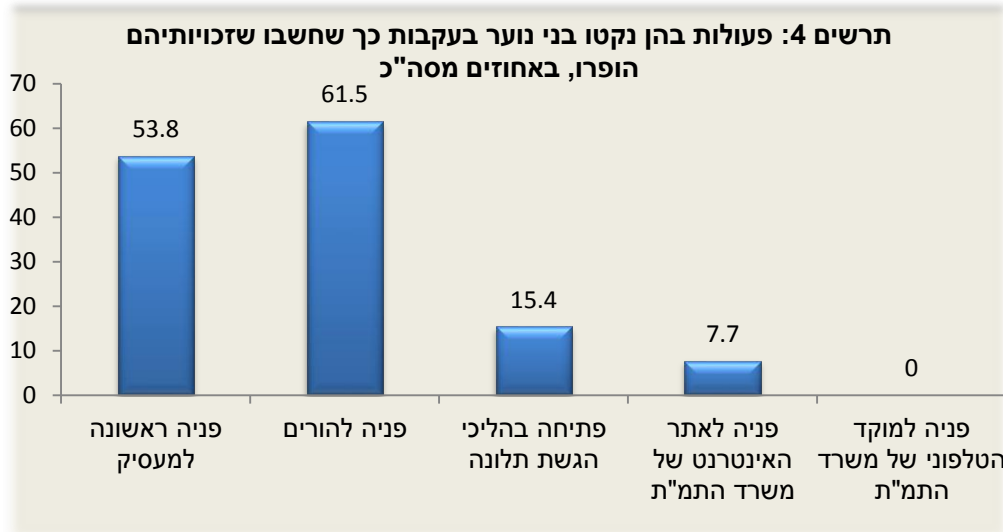
תרשים 3 המופיע מטה מציג את ההיבטים בהם לדעת בני הנוער התקיימה הפרה.

כפי שניתן לראות מתרשים 3, כ – 54% מבני הנוער שנחשפו לקמפיין ושעובדים כיום דיווחו כי בעקבות החשיפה לקמפיין, הם סברו שככל הנראה שולם להם שכר הנמוך משכר המינימום. 61.5% דיווחו כי חלה עליהם הפרה בדמות עבודה בשעות לילה⁷ ו – 38.5% דיווחו כי בעקבות החשיפה לקמפיין, התברר להם כי לא שולמו להם החזרי נסיעות.

ביקשנו לבחון האם בני הנוער נקטו באחת מן הפעולות הבאות בעקבות כך שחשבו שהפרו את זכויותיהם במקום עבודתם – פניה ראשונה למעסיק, פניה להורים, פתיחה בהליכי הגשת תלונה, פניה לאתר האינטרנט של משרד התמ"ת ופניה למוקד הטלפוני של משרד התמ"ת. הממצאים מוצגים בתרשים 4.

⁷ לבני נוער מתחת לגיל 16 – עבודה מעבר לשעה 20:00; לבני נוער בגיל 16-18 – עבודה מעבר לשעה 22:00 ובהיתר מיוחד לא יאוחר מ 23:00.

כפי שניתן לראות, הפעולה הפופולארית ביותר בה נקטו בני הנוער היא פניה להורים (61.5%). כמו כן, כ – 54% פנו למעסיקם בנושא. עוד כ – 15% דיווחו כי אף החלו בהגשת תלונה. רק כ – 8% פנו לאתר האינטרנט של משרד התמ"ת ואף אחד מבני הנוער לא פנה בעניין ההפרה לכאורה אל המוקד הטלפוני של משרד התמ"ת.

לבסוף, הצגנו בפני הנוער שהשתתפו בסקר שורה של היגדים בנושא זכויות של בני נוער במקום העבודה ומידת אכיפתן. לוח 5 מציג את תשובותיהם של כלל בני הנוער שהשתתפו, תוך השוואה לתשובותיהם של בני נוער שנחשפו לקמפיין ובני נוער שלא נחשפו לקמפיין. בהמשך אליו מופיע לוח 6, אשר משווה בין בני עמדותיהם של בני נוער עובדים לעמדותיהם של בני נוער שאינם עובדים.

כ – 31% מסה"כ בני הנוער שהשתתפו בקמפיין מסכימים מאוד עם ההיגד לפיו "בישראל לא קיימת אכיפה מספקת של הזכויות של בני נוער בעבודה", כאשר באופן לא מפתיע, שיעור בני הנוער המסכימים מאוד עם היגד זה הוא מעט גבוה יותר בקרב בני נוער שלא נחשפו לקמפיין ולפיכך לא יודעים על פעולות האכיפה של המדינה (31.5%), מאשר בקרב בני נוער שנחשפו לקמפיין (28.8%).

בהתייחס להיגד "העונשים שמקבלים מעסיקים שמפרים את הזכויות של בני הנוער בעבודה אינם מרתיעים", ניתן לראות כי כ – 37% מסה"כ בני הנוער מסכימים עמו מאוד, כאשר שוב השיעור בקרב בני נוער שנחשפו לקמפיין, ולפיכך ככל הנראה מכירים קצת יותר טוב את העונשים שמעסיקים אלו מקבלים, הינו מעט גבוה יותר (38.8%) מאשר בקרב בני נוער שלא נחשפו לקמפיין (35.9%).

לבסוף, ניתן לראות כי רובם המכריע של בני הנוער, הן אלו שנחשפו לקמפיין (63.4%) והן אלו שלא נחשפו לקמפיין (63.8%), מסכימים מאוד עם ההיגד לפיו "למרות שבני נוער יודעים את הזכויות שלהם, הם מתעלמים וממשיכים לעבוד כי לא רוצים לאבד את עבודתם", דבר אשר מחייב התערבות מיידית של רשויות האכיפה.

לוח 6: עמדות בני נוער בנושא זכויות של בני נוער בעבודה ומידת אכיפתן – השוואה בין בני נוער עובדים לבני נוער שאינם עובדים (אחוזים מסה"כ)

לא עובדים			עובדים			
לא מסכים	מסכים	מסכים מאוד	לא מסכים	מסכים	מסכים מאוד	
ומאוד לא מסכים	במידה מעטה ובינונית	מאוד	ומאוד לא מסכים	במידה מעטה ובינונית	מאוד	
31.1	49.4	19.5	26.5	51.3	22.3	רוב בני הנוער יודעים מה הזכויות שיש להם בעבודה
30.5	51.0	18.5	29.1	51.5	19.4	רוב המעסיקים של בני נוער דואגים לשמור על הזכויות שלהם
25.4	44.6	30.0	26.1	40.4	33.5	בישראל לא קיימת אכיפה מספקת של הזכויות של בני נוער בעבודה
22.5	41.5	35.9	22.6	38.4	38.9	העונשים שמקבלים מעסיקים שמפרים את הזכויות של בני הנוער בעבודה אינם מרתיעים
11.0	25.3	63.7	12.6	23.5	63.9	למרות שבני נוער יודעים את הזכויות שלהם, הם מתעלמים וממשיכים לעבוד כי לא רוצים לאבד את עבודתם

כאמור, לוח 6 בוחן הבדלים בין בני נוער שעובדים לבין בני נוער שאינם עובדים, ביחס למידת הסכמתם עם שורה של היגדים הנוגעים לזכויות של בני נוער במקום העבודה ומידת אכיפתן. כפי שניתן לראות מהלוח, על פי רוב, מידת ההסכמה של בני הנוער שעובדים הינה גבוהה יותר מאשר של בני נוער שאינם עובדים. כך למשל, בהתייחס להיגד "רוב בני הנוער יודעים מה הזכויות שיש להם בעבודה", 22.3% מקרב בני הנוער העובדים הביעו הסכמה עם היגד זה, בהשוואה ל – 19.5% מקרב בני הנוער שאינם עובדים. בדומה, שיעור

המסכימים עם ההיגד "העונשים שמקבלים מעסיקים שמפרים את הזכויות של בני הנוער בעבודה אינם מרתיעים" הינו גבוה יותר בקרב בני נוער שעובדים ושככל הנראה נחשפים להפרות ולעונשים הלא מרתיעים בעיניהם יותר מאשר בני נוער שאינם עובדים (38.9% ו – 35.9% בהתאמה).

ביחס להיגד "למרות שבני נוער יודעים את הזכויות שלהם, הם מתעלמים וממשיכים לעבוד כי לא רוצים לאבד את עבודתם", אין הבדלים בין מי שעובדים למי שאינם עובדים – רובם המכריע של בני הנוער (63.9% מקרב העובדים ו – 63.7% מקרב הלא עובדים), הביעו הסכמה חזקה מאוד עם היגד זה.

פרק 4: מאפיינים סוציו דמוגרפיים ותעסוקתיים של בני נוער עובדים והיבטים של

הפרת זכויות במקום העבודה

בפרק זה נציג את מאפייניהם הסוציו דמוגרפיים והתעסוקתיים של בני נוער עובדים, תוך השוואה לבני נוער שאינם עובדים ובהמשך תוך הבחנה בין בני נוער בגיל 14 – 16 לבין בני נוער בוגרים יותר בגיל 17 – 18. כמו כן, נציג גם היבטים שונים של הפרת זכויותיהם של בני נוער במקום העבודה, זאת על פי דיווחיהם האישיים.

23.9% מבני הנוער שהשתתפו בסקר דיווחו כי הם עובדים כיום⁸ (במהלך חופשת הקיץ), כאשר 37.8% מהם דיווחו כי מדובר באותה עבודה בה עובדים במהלך שנת הלימודים⁹.

⁸ n = 241

⁹ 3.8% דיווחו כי במהלך הלימודים הם עובדים בעבודה אחרת ועוד 58.4% דיווחו כי במהלך הלימודים הם אינם עובדים.

4.1 מאפיינים סוציו דמוגרפיים

לוח 7: מאפיינים סוציו דמוגרפיים של בני נוער עובדים בהשוואה לבני נוער שאינם עובדים

לא עובדים	עובדים	
		<u>גיל</u>
19.4	8.3	14
23.2	15.8	15
22.4	20.7	16
22.0	32.8	17
12.9	22.4	18
15.76	16.33	ממוצע גיל
		<u>הגדרה דתית</u>
31.0	20.8	דתי ודתי מאוד
34.4	41.1	מסורתי
34.6	38.1	חילוני
12.61	12.85	<u>ממוצע שנ"ל של האם</u>
12.65	12.24	<u>ממוצע שנ"ל של האב</u>
		<u>לאום</u>
86.7	93.7	יהודי
13.3	6.3	לא יהודי ¹⁰
		<u>משלחי יד של האם</u>
12.9	10.6	בעלות משלח יד אקדמאי ומנהלות
21.8	25.6	מכירות ושירותים
29.1	33.9	עובדות פקידות
29.5	24.4	מקצועות חופשיים וטכניים
6.8	5.5	עובדות מקצועיות ובלתי מקצועיות
		<u>משלחי יד של האב</u>
21.7	15.2	בעלי משלח יד אקדמי ומנהלים
18.1	21.8	מכירות ושירותים
5.9	10.3	עובדי פקידות
11.0	6.1	מקצועות חופשיים וטכניים
37.7	40.0	עובדים מקצועיים
5.5	6.7	עובדים ב. מקצועיים

¹⁰ כולל נוצרים, ערבים נוצרים וערבים מוסלמים.

כפי שניתן לראות מלוח 7, בני נוער עובדים הם מעט מבוגרים יותר בהשוואה לבני נוער שאינם עובדים (גיל ממוצע 16.3 ש' ו – 15.7 ש' בהתאמה).

עוד ניתן לראות כי שיעור החילוניים בקרב בני נוער עובדים הוא גבוה יותר מאשר בקרב בני נוער שאינם עובדים (38.1% ו – 34.6% בהתאמה). מן הצד השני, שיעור הדתיים בקרב בני הנוער שאינם עובדים הוא גבוה יותר משמעותית (31%) מאשר בקרב בני נוער שעובדים (20.8%).

עוד ניתן לראות כי שיעור בני הנוער הלא יהודים שאינם עובדים הוא גבוה כמעט פי 2 מאשר שיעורם בקרב העובדים (13.3% ו – 6.3% בהתאמה).

בהתייחס למאפייני ההורים, ניתן לראות כי ממוצע שנות הלימוד של אבות לבני נוער שאינם עובדים הוא מעט גבוה יותר מאשר ממוצע שנות הלימוד של אבות לבני נוער עובדים (12.65 שנים ו – 12.24 שנים בהתאמה). ואכן, הדבר גם בא לידי ביטוי במאפייני משלחי היד של האבות – בקרב בני נוער שאינם עובדים ניתן לראות שיעור גבוה יותר של אבות שהם מנהלים ובעלי משלח יד אקדמי (21.7%), בהשוואה לאבות של בני נוער עובדים (15.2%). בהשלמה לכך, ישנו שיעור נמוך יותר של אבות שהם עובדים מקצועיים (37.7%) ובלתי מקצועיים (5.5%) בקרב בני נוער שאינם עובדים, מאשר בקרב אבות לבני נוער עובדים (40% עובדים מקצועיים ו – 6.7% עובדים בלתי מקצועיים).

באשר למאפייניהן של האמהות, ניתן לראות כי ממוצע שנות הלימוד של אימהות של בני נוער עובדים הינו מעט גבוה יותר (12.85 שנים) מאשר של אימהות לבני נוער שאינם עובדים (12.61 שנים). עוד ניתן לראות, דווקא בחוסר הלימה לממוצע שנות הלימוד, כי שיעור המנהלות ובעלות משלחי יד אקדמאים הינו גבוה יותר דווקא בקרב אימהות לבני נוער שאינם עובדים (12.9%) שכאמור ממוצע שנות הלימוד שלהן מעט נמוך יותר, לעומת 10.6% בקרב אימהות לבני נוער עובדים. שיעור העובדות המקצועיות והבלתי מקצועיות בקרב אימהות לבני נוער שאינם עובדים עומד על 6.8% והוא מעט גבוה יותר מהשיעור בקרב אימהות לבני נוער עובדים (5.5%).

יש לזכור כי מאפייני ההשכלה ומשלחי היד של ההורים מבוססים על דיווחיהם של ילדיהם שהשתתפו בסקר ובהחלט יתכן כי הם לא דייקו בדיווחיהם בשל חוסר ידיעה.

4.2 מאפיינים תעסוקתיים

לוח 8 מציג את המאפיינים התעסוקתיים העיקריים של בני הנוער הללו.

לוח 8: מאפייני תעסוקה של בני נוער עובדים

ענפים כלכליים עיקריים		משלחי יד עיקריים	
35.1%	שירותי אירוח ואוכל	17.4%	עובדי פקידות
24.3%	מסחר ותעשייה	43.2%	עובדי מכירות ושירותים
11.7%	ש. קהילתיים, חברתיים ואישיים	12.3%	עובדים מקצועיים
6.3	ש. אישיים למשק הבית	19.9%	עובדים בלתי מקצועיים
		7.2	בעלי מקצועות חופשיים וטכניים
17.4%	% הנוהגים לעבוד ביום המנוחה השבועי ¹¹	4.14	ממוצע ימי עבודה בשבוע
		6.49	ממוצע שעות עבודה ביום

כפי שניתן לראות מלוח 8, מרבית בני הנוער עובדים בתחום המכירות והשירותים (43.2%). עוד כ - 20% הינם עובדים בלתי מקצועיים וכ - 12% הינם עובדים מקצועיים. כ - 17% הינם עובדי פקידות וכ - 7% הינם בעלי מקצועות חופשיים וטכניים.

באשר לענפי הכלכלה בהם מועסקים בני נוער, ניתן לראות כי מרביתם (35.1%) מועסקים בענף שירותי האירוח והאוכל ועוד כ - 24% בענפי המסחר והתעשייה. כ - 12% מועסקים בענף השירותים הקהילתיים, חברתיים ואישיים ועוד כ - 6% בתחום השירותים האישיים למשק הבית.

בני הנוער העובדים בחופשת הקיץ (וכאמור אצל מרביתם מדובר באותה עבודה בה עובדים במהלך הלימודים), נוהגים לעבוד 4 פעמים בשבוע במשך כ - 6.5 שעות בכל יום. כ - 17% מהם נוהגים לעבוד ביום המנוחה השבועי.

בנוסף לבחינה כללית של מאפייניהם התעסוקתיים של בני נוער עובדים, בחנו גם את המאפיינים התעסוקתיים של בני נוער בגיל 14 - 16, בהשוואה לבני נוער בוגרים יותר בגיל 17 - 18. הממצאים מוצגים בלוח 9 לעיל.

¹¹ באופן קבוע ולעיתים בודדות

לוח 9: מאפייני תעסוקה לפי גיל (מקרב סה"כ בני נוער עובדים כיום)¹²

גיל 18 - 17	גיל 16 - 14	
		<u>משלחי יד עיקריים</u>
44.7%	41.3%	מכירות ושירותים
17.4%	23.1%	ע. בלתי מקצועיים
21.2%	12.5%	עובדי פקידות
11.3%	13.5%	עובדים מקצועיים
4.5%	9.6%	בעלי מקצועות חופשיים וטכניים
4.26	4.01	ממוצע ימי עבודה בשבוע
23.3	10.2	% העובדים ביום המנוחה השבועי
		<u>ענפי כלכלה עיקריים</u>
43.2%	24.7%	ש. אירוח ואוכל
13.6%	19.6%	מסחר
8.3%	13.9%	ש. קהילתיים, חברתיים, אישיים ואחרים
4.0%	8.3%	שירותים למשק הבית ע"י אחרים
0.8%	5.6%	חינוך
14.4%	10.4%	תעשייה ובינוי
6.4%	3.1%	תחבורה, אחסנה ותקשורת
6.91	5.99	ממוצע שעות עבודה ביום

¹² במהלך חופשת הקיץ

השוואת המאפיינים התעסוקתיים של בני נוער בגיל 14 – 16 לאלו של בני נוער בגיל 17 – 18 חושפת כמה הבדלים.

בני הנוער הבוגרים יותר (בגיל 17 – 18) נוהגים לעבוד יותר ימים בשבוע ויותר שעות בכל יום, מאשר בני נוער צעירים יותר (בגיל 14-16) – ממוצע ימי עבודה בשבוע של בני ה 14 – 16 הינו 4.01, לעומת 4.26 בקרב בני 17-18. כמו כן, ממוצע שעות העבודה ביום של בני ה 14 – 16 עומד על 5.99 שעות, לעומת 6.91 שעות בקרב בני ה 17-18.

הבדל נוסף בין שתי קבוצות הגיל מתייחס לעבודה ביום המנוחה השבועי – ניתן לראות כי שיעור העובדים ביום המנוחה השבועי הינו גבוה יותר באופן משמעותי בקרב בני ה 17 – 18 (23.3%), ביחס לשיעור בקרב בני ה 14 – 16 (10.2%).

ההבדלים בין שתי קבוצות הגיל באים לידי ביטוי גם במאפייני משלחי היד וענפי הכלכלה שבהם מועסקים בני הנוער. כפי שניתן לראות מלוח 9, שיעור העובדים המקצועיים והבלתי מקצועיים בקרב בני 14 – 16 הינו גבוה יותר (36.6%) מאשר בקרב קבוצת הגיל הגבוהה יותר (28.7%). מנגד, שיעור עובדי הפקידות בקרב הצעירים יותר (בני 14 – 16) הינו נמוך יותר מאשר בקרב קבוצת הבוגרים (17 – 18) – 12.5% ו – 21.2% בהתאמה. לבסוף, ניתן לראות כי שיעור בעלי מקצועות חופשיים וטכניים הינו גבוה יותר בקרב בני 14 – 16 (9.6%), מאשר בקרב בני 17 – 18 (4.5%).

ביחס לענפי הכלכלה בהם עובדים בני הנוער, ניתן לראות כי שיעור המועסקים בענף שירותי האירוח והאוכל מקרב בני ה 14 – 16 עומד על 24.7% והוא נמוך יותר משמעותית מהשיעור בקרב בני 17 – 18 (43.2%). גם בענפי התעשייה והבינוי ניתן לראות כי השיעורים נמוכים יותר בקרב בני 14 – 16 (10.4%) בהשוואה לשיעור המועסקים בענפים אלו בקרב בני ה 17 – 18 (14.4%). מנגד, בענפי במחסר, השירותים הקהילתיים והשירותים הפרטיים למשק הבית, ניתן למצוא ייצוג יתר לבני 14 – 16, בהשוואה לייצוג של בני 17 – 18 בהם. כך למשל, שיעור בני ה 14 – 16 המועסקים בענף השירותים הפרטיים למשק הבית עומד על 8.3%, לעומת 4% בקרב בני 17 – 18.

4.3 הפרת זכויות

לוח 10: הפרת זכויות במקום העבודה על פי דיווחיהם של בני נוער עובדים (אחוזים מסה"כ)¹³

19.6%	% שאינם מקבלים הפסקה במהלך משמרת	19.1%	% שעובדים בקביעות למעלה מ 8 שעות ברציפות
55.9%	% שאינם מקבלים החזרי נסיעות	20.7%	% בני 14-15 שעובדים בקביעות לאחר השעה 20:00
8.3%	% שלא קיבלו טופס הודעה לעובד	25.8%	% בני 16-18 שעובדים בקביעות לאחר השעה 23:00
5.3%	% שלא קיבלו שכר עבור ימי הכנה או ישיבות עבודה	11.6%	% שלא קיבלו שכר עבור "תקופת התלמדות" או "תקופת נסיון"
			% שהוטלו עליהם קנסות בגין "נזקים" 3.3%

כפי שניתן לראות מלוח 10, לא מעט בני נוער דיווחו על סוגיות במקום עבודתם שמעידים על הפרת חוק עבודת נוער ועל הפרת חוקי עבודה נוספים. מהלוח עולים הממצאים הבאים:

- ✓ כ – 19% מבני הנוער דיווחו כי עובדים למעלה מ 8 שעות ברציפות ועוד כ – 20% דיווחו כי אינם מקבלים הפסקה במהלך יום העבודה שלהם.
- ✓ כ- 21% מבני הנוער בגיל 14 – 15 עובדים בקביעות לאחר השעה 20:00 בערב ועוד כ – 26% מבני הנוער בגיל 16 – 18 עובדים בקביעות לאחר השעה 23:00 בלילה.
- ✓ כ – 12% מבני הנוער דיווחו כי לא קיבלו שכר עבור "תקופת התלמדות" או "ימי נסיון" ועוד כ – 5% דיווחו כי לא קיבלו שכר עבור "ימי הכנה לתפקיד" או ישיבות עבודה.
- ✓ כ – 60% דיווחו כי אינם מקבלים החזרי נסיעות ועוד כ – 8% לא קיבלו טופס הודעה לעובד.
- ✓ כ – 3% מבני הנוער דיווחו כי הוטלו עליהם קנסות ועונשים בגין "נזקים" שגרמו במקום העבודה.

¹³ העיבודים לצורכי בחינת הפרת זכויות לא כוללים מי שמועסקים כשמרטיים, מורים פרטיים ושאר מקצועות שבמסגרתם לא חלים יחסי עובד-מעביד

לוח 11: הפרת זכויות במקום העבודה על פי דיווחיהם של בני נוער עובדים, השוואה לפי קבוצות גיל

(אחוזים מסה"כ)

גיל 18 – 17	גיל 16 – 14	
23.4	12.9	% שעובדים באופן קבוע למעלה מ 8 שעות ברציפות
22.6	15.3	% שאינם מקבלים הפסקה במהלך משמרת
46.7	69.5	% שאינם מקבלים החזרי נסיעות
14.5	7.2	% שלא קיבלו שכר עבור "תקופת התלמדות" / "תקופת נסיון"
6.5	3.6	% שלא קיבלו שכר עבור "ימי הכנה" או ישיבות עבודה
9.1	7.1	% שלא קיבלו טופס הודעה לעובד
4.8	1.2	% שהוטלו עליהם קנסות ועונשים בגין נזקים

כפי שניתן לראות מלוח 11, ישנם לא מעט הבדלים בתחום ההפרה של זכויות במקום העבודה בין קבוצת בני הנוער הצעירים יותר (בני 14 – 16) לבין קבוצת הבוגרים יותר (17 – 18), כאשר לרוב ההפרה בולטת יותר בקרב בני 17 – 18, משאר בקרב בני 14 – 16, זאת למעט השיעור של מי שאינם מקבלים החזרי נסיעות, שהוא דווקא גבוה יותר בקרב בני 14 – 16, מאשר בקרב בני 17 – 18 (69.5% לעומת 46.7%).

יתר הממצאים העולים מהלוח:

- ✓ שיעור העובדים למעלה מ 8 שעת ברציפות גבוה יותר משמעותית בקרב בני 17 – 18 מאשר בקרב בני 14 – 16 (23.4% ו 12.9% בהתאמה), דבר הקשור גם ככל הנראה לעובדה שבני הנוער מקבוצת הגיל הגבוהה יותר נוטים לעבוד יותר שעות, כפי שראינו קודם לכן.
- ✓ שיעור בני הנוער שאינם מקבלים הפסקה במהלך יום עבודתם עומד על 22.6% בקרב בני 17 – 18, לעומת 15.3% בקרב בני 14 – 16.
- ✓ שיעור בני הנוער שלא קיבלו שכר עבור "תקופת התלמדות" או "תקופת נסיון" הינו גבוה יותר בקרב בני 17 – 18 (14.5%) מאשר בקרב בני 14 – 16 (7.2%).
- ✓ שיעור בני הנוער שלא קיבלו שכר עבור "ימי הכנה" או ישיבות עבודה הינו גבוה יותר בקרב בני 17 – 18 (6.5%), מאשר בקרב בני 14 – 16 (3.6%).
- ✓ שיעור בני הנוער שלא קיבלו טופס הודעה לעובד עומד על 9.1% בקרב בני 17 – 18, לעומת 7.1% בקרב בני 14 – 16.
- ✓ שיעור בני הנוער שהוטלו עליהם קנסות ועונשים בגין "נזקים" עומד עד על כ - 5% בקרב בני 17 – 18, לעומת כ - 1% בלבד בקרב בני 14 – 16.